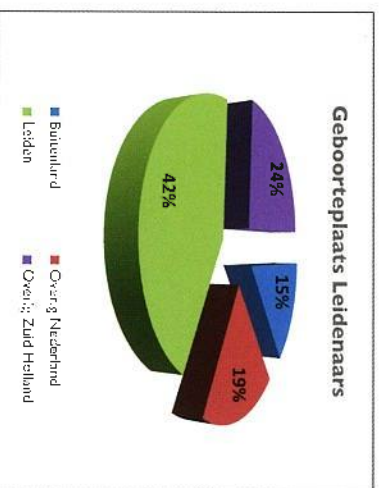

Van de zogenaamde autochtonen is net zo goed een aanzienlijk deel nieuw. De 'geboren Leijenaar' is anno 2008 een minderheid geworden in de Sleutestraat: ongeveer 42 procent van de totale bevolking, inclusief de mensen die als 'allochtoon' te boek staan maar hier wel geboren zijn.

Voor de 'autochtone' geboren Leidenaars geldt dat zij weer in grote meerderheid afstammen van mensen die zelf ooit als nieuwkomer in deze stad aankwamen, hetzij als vluchteling, hetzij om hier werk te vinden, in ieder geval om hier een beter bestaan op te bouwen. Merendeels kwamen zij uit het buitenland en spraken zij een taal die de toemalige autochtonen niet of nauwelijks verstonden. Vaak gingen zij dan ook nog eens naar hun eigen kerken en hadden hun eigen maatschappelijke organisaties. Toch smolten autochtonen en de verschillende groepen migranten uiteindelijk samen tot één stadsbevolking, die zich als 'typisch Leids' onderscheidde van die van andere steden. Het duurde wel enige generaties voor het zover was en deze integratie voltooid was.

Deze grafiek geeft aan waar de huidige inwoners van Leiden geboren zijn. Gegevens uit 2003. Gebaseerd op F. van Poppel, 'De bevolkingsbewegingen', in Van Maanen, Leiden. De geschiedenis van een Hollandse stad, Deel IV, 56-57.

Een groot aantal 'typische Leidenaars' is uit de stad vertrokken, meestal naar andere gemeenten in Zuid-Holland, bijvoorbeeld Den Haag en Leiderdorp. Misschien is Leiderdorp wel Leidser dan Leiden zelf. Reden van het vertrek kan zijn dat mensen elders werk vonden, maar de krappe woningmarkt in Leiden speelt waarschijnlijk een grotere rol. Leiden is zo goed als volgebouwd. Gezinnen met jonge kinderen kunnen in de stad moeilijk de gewenste, betaalbare eengezinswoning met tuin vinden en trekken naar Leiderdorp of een VINEX-locatie ergens in de Randstad.

Hun plaats wordt voor een groot gedeelte ingenomen door andere bewoners van Zuid-Holland. In de eerste plaats zijn er natuurlijk de studenten, die een niet onaanzienlijke groep van de bevolking vormen. Vroeger waren dat bijna per definitie passanten. De afgelopen twintig, dertig jaar zijn velen echter na hun afstuderen in Leiden blijven wonen. Leiden is als woonstad aantrekkelijker dan voorheen. De stad ligt bovendien centraal in de Randstad, dus dicht bij werk in een van

LEIDEN IN KLEUR

De nieuwe ambtsketen van burgemeester Lenferink verwijst naar het samenleven van verschillende groepen binnen de Leidse samenleving.

Foto: Ben van Helden, Academie voor Edelsmeden, Zeist. Ontwerp en uitvoering: Sana.

Vooraf na de moord op Theo van Gogh (Amsterdam 2004) liepen de discussies over integratie en islam hoog op. Het Leidse stadsbestuur besloot daarom in 2005 een viertal stadsgesprekken te houden over integratie in verschillende wijken. Buurtbewoners autochtoon en allochtoon – konden wethouders en raadsleden en elkaar vertellen wat er niet goed was en wat daaraan zou moeten gebeuren. De avonden werden druk bezocht en er werd goed naar elkaar geluisterd.

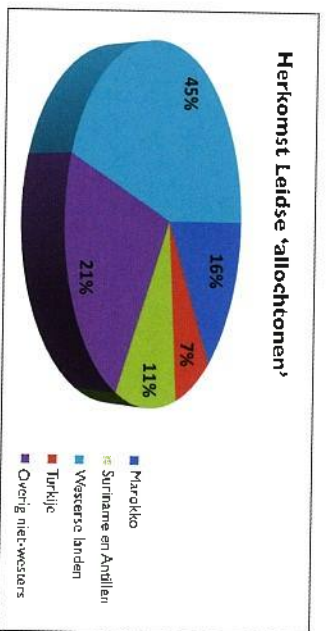
Naar aanleiding van deze stadsgesprekken riep de gemeente een nieuw fonds in het leven, waar mensen en organisaties die een plan hebben voor concrete activiteiten in het kader van de integratie geld kunnen aanvragen, *Leiden in kleur*. Er is ook een website waarop veel informatie te vinden is, zowel over beleid, de feitelijke situatie in Leiden als over wat er verder in de stad op dit gebied gaande is, www.leideninkleur.nl. De site toont dat er veel verschillende dingen gebeuren en dat daar heel uiteenlopende groepen en organisaties bij betrokken zijn. Een kleine selectie van activiteiten uit 2008: Kleurrijk Ontmoetingsdagen georganiseerd door de speeltuinen, een wijk- en sportfestival in de Slaagwijk, culturele Soedaneese en Iraakse dagen in de Kooi, een multicultureel vrouwenfeest in de Mors, theater over huwelijksmigranten in het Leids Volkshuis, een discussieavond over radicalisme georganiseerd door verschillende migrantenorganisaties. En zo worden er in Leiden voortdurend activiteiten georganiseerd die de verschillende bevolkingsgroepen met elkaar in contact brengen, of waar gesproken wordt over belangrijke zaken die te maken hebben met alle aspecten van integratie en samenleven.

de grote steden. Werkt bij tweeverdieners de een in Den Haag en de ander in Amsterdam, dan is het helemaal handig om hier te blijven wonen. De grootste groep Nederlandse nieuwkomers in Leiden bestaat overigens uit geboren Hagenaars.

DE 'ALLOCHTONE' BEVOLKING

De groep 'allochtonen' in Leiden is erg divers, waarbij de 'westerse allochtonen' zoals gezegd de grootste afzonderlijke groep vormen. Bijna de helft van de Leidse 'allochtonen' is westerse. Dartoee worden overigens ook mensen uit Japan en Indonesië gerekend.

Dat ongeveer een kwart van de bevolking uit 'allochtonen' bestaat – nogmaals, dat ben je ook wanneer je vader of moeder uit Duitsland of België komt – is vrij normaal voor middelgrote steden in Nederland, zoals Leiden er een is. In Dordrecht ligt het percentage iets hoger, in Gouda en Haarlem wat lager. De Nederlandse bevolking in haar geheel bestaat voor 17,5 procent uit mensen van buitenlandse herkomst, in de vier grote steden is het gemiddeld 42,5 procent. Wat betreft de verhouding tussen 'westerse' en 'niet-westerse allochtonen' wijkt Leiden niet erg af van het Nederlandse gemiddelde of dat van Haarlem, maar in Dordrecht, Gouda en de vier grote steden wonen naar verhouding minder 'westerse' en meer 'niet westerse allochtonen'. In Leiden komt de sterke aanwezigheid van 'westerse allochtonen' vooral door de aantrekkingskracht van de universiteit en de gunstige ligging binnen de Randstad voor de zogenaamde *ex-pats*, buitenlanders die voor het bedrijf of de instelling waarbij ze in dienst zijn een aantal jaar in Nederland wonen en werken. Maar lang niet alle 'westerse allochtonen' zijn hoogopgeleide passanten. Ook de vluchtelingen uit voormalig Joegoslavië horen tot deze groep. Er zijn trouwens ook nog aardig wat mensen die hier op een of andere manier via werk, studie of de liefde gekomen zijn en gewoon gebleven zijn.

De herkomst van de Leidse 'allochtonen'. Gebaseerd op BOA, Statistisch jaarboek Leiden 2007.

Boven: Een vertrouwd beeld op de markt: kramen met Marokkaanse producten.
Onder: Turks brood is geliefd bij iedereen, ongeacht zijn of haar afkomst.

Onder de Leidenaars die zelf – of van wie een of beide ouders – uit een niet-westerse land afkomstig zijn, vinden we de mensen van Marokkaanse en Turkse afkomst, Surinamers en Antillianen. De grootste afzonderlijke categorie echter is de groep 'overigen'. Deze telt tientallen nationaliteiten en bevat mensen die hier om uiteenlopende redenen zijn gekomen. De universiteit trekt studenten uit de hele wereld, die soms een paar maanden, soms een paar jaar in de Sleutelstad studeren. Wat dat betreft lijken we een beetje op de internationale universiteit van de zeventiende eeuw. Dan zijn er de mensen die hier zijn gekomen om werk te vinden (illegalen niet meegerekend). En niet te vergeten: tot deze bonte verzameling hoort ook de meerderheid van de vluchtelingen die in de afgelopen een plek in Leiden gekregen hebben.

Mensen van Turkse en Marokkaanse afkomst, geboren Leidenaar of niet, vormen samen maar iets meer dan zes procent van de Leidse bevolking. Dat is vergeleken met andere steden niet zo veel. Er zijn twee keer zoveel mensen van Marokkaanse afkomst als van Turkse; de landelijke verhouding is precies andersom. De Turkse groep is overigens kleiner dan die van Surinamers en Antillianen tezamen.

De verdeling van al deze groepen over de stad is niet erg evenredig. Zo telt het Waardeiland, een van de duurste wijken van de stad, veel buitenlanders, bijna een derde van de bewoners. Maar dat zijn in overgrote meerderheid mensen uit westerse landen. In wijken als de Stevenshof, de Burgemeesterswijk, Fortuinwijk-Zuid (in Zuid-West) en de Zeeheldenbuurt wonen betrekkelijk weinig mensen van buitenlandse afkomst: 85 procent of meer is geheel van Nederlandse afkomst.

BIJNA TWEEHONDERD VERSCHILLENDE LANDEN VAN HERKOMST

In het Statistisch Jaarboek van de gemeente Leiden van 2001 stond een overzicht van de herkomstlanden van de Leidse bevolking. Deze lijst telt 266 landen. Sommige landen bestonden toen al niet meer (Sovjet-Unie, Joegoslavië), andere zijn opgenomen met een oude en een nieuwe naam (Ceylon = Sri Lanka). Ook telt de lijst een aantal oude koloniale benamingen; deze mensen zijn waarschijnlijk al heel lang geleden naar Leiden gekomen. Sommige gebieden komen daardoor ook twee keer in de lijst voor, met verschillende namen uit verschillende tijden. Laten we het maar houden op bijna tweehonderd landen van herkomst.

Het grootste deel van de Leidse bevolking kwam volgens de telling van 2001 uit Nederland zelf: ruim 88.500 mensen. Tussen de 1000 en de 5000 mensen kwamen er uit elk van de volgende landen: Marokko, Nederlands-Indië, Duitsland, Turkije, Suriname, Aruba/Nederlandse Antillen en Engeland.

Tussen de 100 en 1000 mensen kwamen uit Indonesië, België, Verenigde Staten, Italië, Joegoslavië, Frankrijk, Iran, Spanje, China, Sovjet-Unie, Irak, Somalië, Zuid-Afrika, Polen, Egypte, Afghanistan, Ethiopië, Canada, Hongkong, India, Oostenrijk, Nederlands-Nieuw-Guinea, Griekenland, Australië, Colombia, Hongarije, Japan, Soedan, Zwitserland, Ierland, Brazilië, Algerije, Zweden en Nigeria.

Tussen de 10 en 100 uit Ceylon, Tsjecho-Slowakije, Denemarken, Tunesië, Syrië, Portugal, Thailand, Ghana, Israël, Nieuw-Zeeland, Zuid-Korea, Singapore, Filipijnen, Finland, Roemenië, Dominicaanse Republiek, Argentinië, Chili, Korea, Peru, Venezuela, Noorwegen, Mexico, Pakistan, Sri Lanka,

Bulgarije, Vietnam, Libanon, Kameroen, Kenya, Zaire, Luxemburg, Sierra Leone, Koeweit, Nepal, Taiwan, Goudkust, Libië, Congo-Kinshasa, Ecuador, Zambia, Bolivia, Brits Guyana, Malakka, Angola, Liberia, Togo, Brits Oost-Afrika, Brunei, Gambia, El Salvador, Eritrea, Jordanië, Rusland, Rwanda, Guyana, Italiaans Somaliland, Kaapverdische Eilanden, Rhodesië, Brits Indië, Brits Somaliland, Guinee, Kongo, Palestina, Trinidad en Tobago en Zuid-Vietnam.

Enkelingen kwamen uit Belgisch Congo, Maleisië, Senegal, Tanzania, Bangladesh, Brits Borneo, Cuba, Cyprus, Litouwen, Uganda, Uruguay, Federale Republiek Joegoslavië, Puerto Rico, Saoedi-Arabië, Zuid-Rhodesië, Albanie, Internationaal gebied, Cambodja, Noord-Jemen, Oman, Panama, Barbados, Brits West-Indië, Costa Rica, Frans Guyana, Honduras, Ivoorkust, Martinique, Mauritius, Burundi, Jamaica, Letland, Zuid-Jemen, Dahomey, Duits Oost-Afrika, Estland, Fiji, Grenada, Malawi, Nicaragua, Noord-Rhodesië, Papoea Nieuw-Guinea, Siam, Sint-Vincent, Swaziland, Tanganyika, Aden,

Bechuanaland, Botswana,

Brits Kameroen, Brits Noord-Borneo, Haïti, IJsland Congo-Brazzaville, Kroatië, Lesotho, Mali, Malta, Mauritanië, Mozambique, Namibië, Noord-Vietnam, Paraguay, Straits Settlements, Tonga, Tsjechoë, Windwardeilanden, Abu Dhabi, Armenië, Bahrein, Benin, Bosnië-Herzegowina, Boven-Volta, Brits West-Borneo, Cabinda, Centraal Afrikaanse Republiek, Dominica, Frans Kameroen, Frans West-Afrika, Guadeloupe, Guatemala, Guinee-Bissau, Jemen, Qatar, Madagaskar, Monaco, Niger, Portugees Indië, Portugees Oost-Afrika, Portugees West-Afrika, Saint Kitts-Nevis, Seychellen, Sint-Lucia, Tadzjikistan, Tasmanië, West-Samoa.

Van twaalf mensen was de afkomst onbekend.

De voormalige gastarbeiders en hun kinderen kom je daar vrijwel niet tegen. Daarvoor moet je naar het Noorderkwartier, de Kooi, Boshuizen (Zuid-West), de Haagweg-Zuid (ook Zuid-West) en de Slaaghwijk. De Slaaghwijk is de meest gekleurde wijk van Leiden: bijna de helft van de bevolking is er allochtoon. Maar nergens in Leiden vormen nieuwkomers en hun kinderen een meerderheid van de bevolking. Van grote concentraties van bijvoorbeeld Marokkanen is evenmin sprake: in geen enkele wijk vormen zij meer dan zeventien procent van de bevolking.

Dat de verschillende groepen zo oneventredig over de stad verspreid zijn, heeft vooral te maken met hun inkomen. Goed betaalde ex-pats kunnen zich wel een woning op het Waardelland veroorloven.

De meeste mensen van Turkse en Marokkaanse of vluchtelingenaflkomst hebben echter een laag inkomen. Zij doen slecht betaald werk, of moeten het met een uitkering doen: de werkloosheid onder hen is relatief groot. Zij zijn dus aangewezen op de goedkoopste woningen in de stad en die staan vooral in de genoemde wijken en buurten.

SAMENLEVEN EN INBURGEREN

De afgelopen jaren is er veel te doen geweest over integratie en inburgering. Vooral in de grote en in enkele middelgrote steden hebben de verschillen tussen met name mensen van Marokkaanse en Antilliaanse afkomst enerzijds en 'gewone' Nederlanders anderzijds tot grote spanningen geleid en soms tot geweld. De islamdiscussie na de aanslag op de Twin Towers in New York en de moord op Theo van Gogh enige jaren terug heeft de verhouding met de veelal allochrone

moslims op scherp gesteld. Van dat soort spanningen is in Leiden eigenlijk betrekkelijk weinig te merken. Dat is niet zo vreemd, gezien de betrekkelijk kleine omvang van deze groepen in de stad en het ontbreken van buitensporige concentraties zoals die elders wel te vinden zijn.

Dat wil niet zeggen dat er geen spanningen zijn. In het dagelijks leven in de wijken bestaan zeker irritaties over en weer die soms leiden tot incidenten. Het nieuwjaarsopstootje van 2007/2008 in De Kooi, waarbij een Turkse bakker werd aangevallen, had volgens sommige wijkbewoners een racistische teneur. De reischoppers kwamen overigens overal vandaan: het was geen actie van wijkbewoners tegen 'de buitenlanders'. Het gedrag van jongeren geeft misschien nog wel het meeste aanleiding tot wrijving. Soms lijkt het erop dat buurtbewoners weinig kunnen hebben van voetballende of rondhangende jongeren wanneer deze een andere huidskleur hebben. Soms gedragen de jongeren zich ook gewoon vervelend. Vergelijkbare problemen met rondhangende jongeren en vandalisme hebben zich al tijd al voorgedaan, daar is weinig nieuws aan. Maar onder de Leidse jeugd, en zeker in Zuid-West en Noord, vormen Marokkaanse jongeren een relatief grote groep. De eeuwenoude jongerenproblematiek krijgt dan een extra en kwalijke dimensie wanneer door een van de partijen de afkomst van de jongeren wordt ingebracht.

De omgang met jongeren is echter maar een deel van het verhaal. In de ogen van een grote groep Nederlanders moeten nieuwkomers zich zo snel mogelijk en eigenlijk ook zo volledig mogelijk aanpassen, en daarbij heeft men het eigenlijk alleen over mensen van Turkse en Marokkaanse afkomst. Dat integratie iets anders is dan assimilatie, volledige aanpassing, spreekt hen niet aan. Het begrip 'multiculturele samenleving' is in diskrediet geraakt.

Inburgering is het sleutelwoord geworden. Al in 1996 werden de eerste inburgeringscontracten ingevoerd, die in eerste instantie aan erkende asielzoekers werden voorgelegd. In 1998 volgde een Wet Inburgering voor alle nieuwkomers, waarbij gemeenten inburgeringsprogramma's konden opstellen. In 2002 overhandigde wethouder Rabbae in Leiden de eerste inburgeringsdiploma's.

Boven: Kinderen op straat.
Onder: Wat heet inburgeren: de Hollandse nieuwe van vishandel Atlantis is al jaren de beste van Leiden en behoort bij de beste haring die in Nederland verkrijgbaar is.

In de jaren daarna probeerde staatssecretaris Verdonk de inburgeringsplicht te verscherpen. Inadequate weersvoorstellen en in eerste instantie gebrekkige middelen voor bijvoorbeeld taalonderwijs veroorzaakten echter veel problemen en onduidelijkheid. Met allerlei wetten en regelingen heeft men vervolgens geprobeerd de gebreken te repareren. Dat heeft echter tot het moment dat dit boek geschreven werd nog weinig opgeleverd. Integendeel, de onzekerheid onder doelgroepen en uitvoerders is groot. Eind 2008 nemen veel minder mensen deel aan georganiseerde inburgering dan in de periode voordat staatssecretaris Verdonk probeerde eren ander af te dwingen. 'Te bureaucratistisch' zeggen gemeenten als Leiden over de regeling, maar volgens anderen doen de gemeenten er zelf te weinig aan om de mensen te bereiken. In oktober 2008 presenteerde het Leidse college van B en V een plan om er wat aan te doen. *Meedoen in Leiden*. Dat plan gaat uit van een wijfgericht aanpak van de inburgering: met allerlei organisaties en taalcoaches gaat men mensen opzoeken in de eigen wijk. In eerste instantie wordt in Leiden-Noord proefgedraaid met deze benadering.

VEELKLEURIG GEORGANISEERD

Er bestaan in Leiden veel organisaties van migranten, inclusief vluchtelingen. Zij bieden de leden wat houvast in de nieuwe, vreemde omgeving. Zij proberen de belangen van migranten te behartigen en trachten een brug te slaan tussen hun leden en de Nederlandse samenleving.

Belangrijk binnen de Turkse en Marokkaanse gemeenschappen zijn vanzelfsprekend de verschillende moskeeverenigingen. Daarnaast bestaan er diverse culturele en belangenverenigingen. De belangrijkste Marokkaanse organisatie is de Marokkaanse Unie Moulraka, waarin verschillende eerdere verenigingen zijn samengegaan. Binnen de Turkse gemeenschap zijn er de HTIB (Turkse arbeidersvereniging), de Turkse Culturele Vereniging en de Turkse Islamitische Culturele Vereniging. Ook veel vluchtelingen hebben een eigen culturele of belangenvereniging, bijvoorbeeld Koerden, Syriërs, Congolezen, Soedanezen, Irakezen, Afghanen, Somaliërs en Iranërs.

Met zo veel verschillende achtergronden en organisaties is het wel zaak dat er overkoepelende organisaties zijn die oog hebben voor samenwerking en afstemming. Die zijn er ook: er is een Platform Vluchtelingenorganisaties Leiden en een Samenwerkingsverband van Migrantenorganisaties.

NABESCHOUWING LEREN UIT LEIDEN

De geschiedenis herhaalt zich nooit. Gebeurtenissen in bepaalde periodes kunnen op elkaar lijken, parallellen kunnen worden getrokken, maar altijd zijn er weer specifieke omstandigheden en factoren die ieder tijdperk zijn eigen karakter geven. Toch kan bestudering van de geschiedenis wel inzicht geven in en het verloop van bepaalde processen. *Leiden, Sted van Vluchtelingen* stimuleert en bevordert de bestudering van de geschiedenis van nieuwkomers naar onze stad. Dat doet de stichting niet om de boodschap mee te geven dat er nu eenmaal altijd vreemdeling naar Leiden zijn gekomen en dat er daarmee niets nieuws onder de zon is. Dat er, kortom, niets is om ons druk over te maken. Het gaat er om te begrijpen hoe de processen van integratie van bevolkingsgroepen, de wederzijdse aanpassing, zijn verlopen. Niet om naar de oplossingen van vroeger terug te grijpen – zo die er al waren – maar om op basis van begrip van wat er vroeger gebeurd is, gecombineerd met de factoren die nu van belang zijn, op een eigentijdse manier een bijdrage te leveren aan het actuele maatschappelijke vraagstuk van integratie.

Als integratie inderdaad een proces van wederzijdse aanpassing is, kan de komst van vreemdelingen, mensen van heinde en verre met hun eigen culturele bagage, niet alleen bekeken worden als een negatief verhaal. Wordt de komst van nieuwkomers louter gezien als een negatieve ontwikkeling, dan ontbreekt het draagvlak om de nieuwe stadsgenoten een plek te laten vinden (en te geven) in de Leidse samenleving. Het gaat dus mede om de positieve bijdragen van nieuwkomers door de eeuwen heen aan de ontwikkeling van de stad. Dat betekent niet dat de problemen die er ook waren, verbleemd moeten worden. De geschiedenis zou dan alleen maar ongeloofwaardig worden.

MIGRATIE ALS CONSTATE

Welke inzichten kunnen aan de Leidse historie zoals die in dit boek beschreven is, ontleend worden? In de eerste plaats is dat natuurlijk dat de komst van nieuwkomers onvermijdelijk verbonden is met de stadsgeschiedenis. Sterker nog, zonder de komst van vreemdelingen zou Leiden nooit geworden zijn wat het nu is. De periodes van relatief weinig inkomende migratie waren meestal tijden waarin het slecht ging met de stad. De komst van grote groep vreemdelingen duidde over het algemeen op economische groei en (relatieve) welvaart.

E.J. Douz / L. Douz

Abdulahman Ali

G. Murgia - Lucien

M. Azarion / A. Bachire

Soms – maar niet altijd – luidde hun komst ook nieuwe periodes van bloei in van de stad of de daarin gevestigde instellingen. Het is echter te simpel om daarmee te veronderstellen dat de nieuwe stedelingen met open armen werden ontvangen. De komst van grote groepen vreemdelingen, hoewel noodzakelijk voor het voortbestaan van de stad, maakte de druk op de stad groot. Binnen de Leidse singels woonden tijdens de bloeiperiode in zeventiende eeuw 60.000 tot 70.000 mensen. Tegenwoordig zijn dat er 20.000. Er is geen groot voorstellingsvermogen voor nodig om je te realiseren dat dit tot allerlei spanningen heeft geleid. De (relatieve) voorspoed waar de komst van grote groepen vreemdelingen op duidt en soms toe leidt, vertaalt zich niet onmiddellijk in de leefsituatie van de ontvangende stadsgenoten. De medaille van snelle en grootschalige inkomende migratie heeft dan ook altijd een duidelijke keerzijde.

DE DIVERSE STAD

Een tweede inzicht dat aan de geschiedenis kan worden ontleend is dat Leiden vrijwel nooit een cultureel homogene stad is geweest. Sinds de eerste nieuwkomers hebben er altijd mensen met een verschillende culturele achtergrond in de stad gewoond. Diversiteit heeft er altijd bestaan. Dat is overigens niet alleen het gevolg van nieuwkomers. Ook als we hen even buiten beschouwing laten bestaan er binnen de Leidse samenleving grote verschillen. Zo bestonden in de negentiende en het grootste deel van de twintigste eeuw grote culturele verschillen tussen het academische milieu en de arbeiderswereld. Het feit dat mensen met een verschillende culturele achtergrond op een relatief klein gebied met elkaar samenwonen, is wellicht een kenmerk van de (groot)stedelijke identiteit.

Uit de migratiegeschiedenis van Leiden kunnen we ook leren dat integratie meestal een langdurig proces is, waar meerdere generaties overheen gaan. Het duurt lang voordat elementen die medebepalend zijn voor de identiteit van groepen nieuwkomers zijn opgegaan

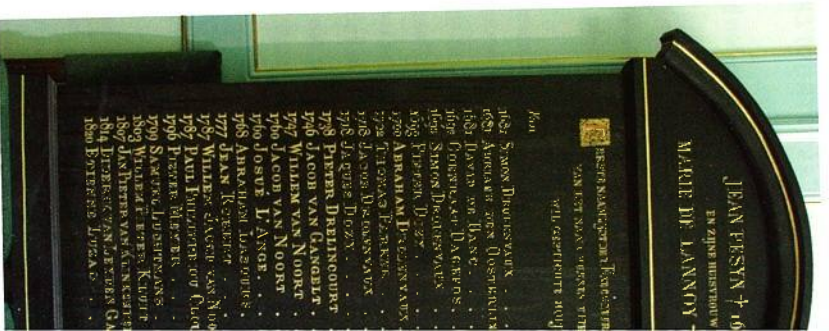

Pieter Lardon, jokenvever, een van de vele vluchtelingen die in de Gouden Eeuw naar Leiden kwamen (SML).

in of onderdeel geworden van de samenleving. Het lange voortbestaan van bepaalde kerkgemeenschappen van nieuwkomers is daarvoor illustratief. In het kader van moderne discussies over islam en de bouw van moskeeën is het interessant om te zien hoe in het verleden nieuwkomers binnen hun kenkelijke omgeving lang vasthielden aan de oorspronkelijke taal (en cultuur), terwijl zij tegelijkertijd onmiskenbaar sociaal en economisch integreerden in de Leidse samenleving.

De gedeelde wijze waarop mensen zich aan hun goden overleveren en ze vereëren, is een sterke factor in de groepsidentiteit. Klaarblijkelijk is religie voor velen een elementaire vorm om gemeenschappelijke normen en waarden te delen, in stand te houden en te bevestigen. Veel van de scherpe conflicten in de Leidse stadsgeschiedenis hebben dan ook niet alleen een theologische, maar ook een sociale en culturele dimensie. Waar bestuurders van de stad eenduidig partij kozen en dus de tegenstellingen ook een politieke dimensie kregen, leidde dat eerder tot escalatie dan tot pacificatie.

Het heeft echter vaak lang geduurd voordat nazaten of verregegenwoordigers van nieuwkomers bestuurlijke functies in de stad verwierven. Op economisch en zelfs sociaal gebied verliep het integratieproces vroeger sneller dan op politiek-bestuurlijk terrein. Tegenwoordig lijkt dat anders. Nieuwkomers kunnen nu relatief snel posities in de bestuurlijke organen van de stad krijgen. Het zou erop kunnen duiden dat het huidige integratieproces sneller verloopt dan vroeger. Daarnaast zijn onze tegenwoordige politieke instituties natuurlijk wel veel toegankelijker geworden, zeker vergeleken met de periode vóór 1795.

Bord met opvolgende generaties regeren van het Jean Pesijhof. Dit hof was verbonden met de Wicalse Kerk (Pesijhof).

DE ECONOMIE ALS STRIJDPERK

Economische factoren hebben een belangrijke rol gespeeld bij de integratie van nieuwe groepen in de Leidse samenleving. Naarmate nieuwkomers meer een zichtbare bijdrage leveren aan de groeiende welvaart van de stad is de acceptatie groter dan wel gemakkelijker. Bij een groeiende koek is aanvaarding van de aanwezigheid van anderen klaarblijkelijk eenvoudiger dan bij een krimpende.

Daarbij moeten wel enige kanttekeningen worden geplaatst. Het economisch succes van de enkeling is niet maatgevend voor de integratie van de gehele groep van nieuwkomers. Individuele emancipatie is iets anders dan integratie. Eén zwaluw – bijvoorbeeld in de vorm van een succesvolle Vietnamese loempjaverkoper – maakt nog geen lente. Het huidige integratiebeleid in Nederland zet sterk in op deze individuele economische component. Bij integratie gaat het echter om de sociaaleconomische positie van de groep in zijn geheel en hoe deze zich verhoudt met die van de oorspronkelijke en reeds eerder gevestigde bewoners. Wanneer het de groep nieuwkomers economisch voor de wind gaat terwijl het grote groepen van autochtone inwoners juist tegenzit, zal het integratieproces eerder belemmerd worden dan bevorderd. De vaak negatieve reacties op bijvoorbeeld positieve discriminatie vinden hierin hun oorsprong. Het gevoel verdrongen te worden werkt averechts op de bereidheid tot acceptatie.

Het lijkt erop dat nieuwkomers zich ook sneller een plaats in de samenleving verwerven wanneer hun economische activiteiten een bijzondere aanvulling zijn op het verdere aanbod in de stad, zoals bij Chinese restauranthouders, Italiaanse granitowerkers en ijsbereiders, of Turkse kleermakers. De concurrentie met vakbroeders is minder groot en hun activiteiten voorzien voor de rest van de bevolking in een behoefte. Overigens blijft daarbij de vraag bestaan of er daadwerkelijk sprake is van integratie of dat er wellicht sprake is van onverschillige tolerantie. Het Chinese restaurant is een allang geaccepteerd fenomeen, maar over wat zich afspeelt achter het luik waardoor de gerechten ons worden aangereikt, weten we eigenlijk bar weinig – en het lijkt ons in het algemeen ook nauwelijks te interesseren.

Economische bedrijvigheid van migranten: een islamitische slagerij in de jaren zeventig.

GEDEELDE WAARDEN

Het huidige debat lijkt zich vaak toe te spitsen op de vraag of we nu in Nederland – en dus ook in Leiden – een multiculturele samenleving willen zijn of niet. Eigenlijk is dat de verkeerde vraag. De geschiedenis van Leiden laat zien dat we eenvoudigweg eigenlijk al heel lang een multiculturele samenleving zijn. De vraag is veel meer hoe we vanuit dit gegeven een gedeelde samenleving kunnen zijn.

Naar de mening van Leiden, *Stad van Vluchtelingen* betekent dat niet dat iedereen zijn gang gaat; dat mensen van verschillende culturele achtergrond in feite slechts naast elkaar leven onder het motto: leven en laten leven, zolang we maar geen last hebben van elkaar. Dat is onvermijdelijk tot problemen als belangen gaan botsen. Tolerantie is dan in feite een mooi woord voor onverschilligheid. Aan de andere kant bestaat de multiculturele samenleving niet als we van de ander vragen – of misschien wel eisen – zijn of haar eigenheid te ontken of verdoezelen. We hebben het dan niet over integratie maar in feite over assimilatie. Als dit al wenselijk is – want wie van ons wil nu eigenlijk zijn (of haar) wortels ontkennen of verloochenen? – dan werkt het sowieso niet als het om meer dan enkelingen gaat. Het ontkennen van de diversiteit van onze herkomst en de feitelijke weigering tot samenleven konden in het verleden geen degelijk fundament bieden aan een veranderende wereld; in toekomst is dat evenmin mogelijk. Slechts op basis van gedeelde waarden is interactie en communicatie, voorwaarden voor het bestaan van een samenleving, mogelijk. Dat vereist helderheid en consequentie.

Wat zijn dan onze waarden? Zij zijn verankerd in de Nederlandse grondwet en belangrijk internationale documenten als de *Verklaring van de rechten van de mens*. Dat is het kader waarbinnen de multiculturele samenleving kan worden vormgegeven. Daar ontlenen autochtonen en nieuwkomers zonder onderscheid des persoon hun rechten aan. Daaraan zijn vastleggers, maar uiteraard ook oude, autochtone inwoners, gebonden. Binnen die kaders hoort iedereen recht op zijn of haar eigen identiteit.

Namens Leiden, *Stad van Vluchtelingen*

Jan Laurier

LITERATUUR

- Arends, J. en Duin, Th. van, *Allemaal leidenars. Een stad, verschillende bewoners* (Leiden 1999).
- Benali, Abdelkader en Obdeijn, Herman, *Marokko door Nederlandse ogen, 1605-2005. Verslag van een reis door de tijd* (Amsterdam/Antwerpen 2005).
- Blok, P.J., *Geschiedenis eener Hollandse stad* (vier delen, Den Haag, 1910-1918).
- Blom, Hans, Maanen, Rudi van, en Smit, Cor, *Historische Canon van Leiden* (Leiden 2008).
- Bouwman, A.Th. e.a., *Stad van Boeken, Handschrift en druk in Leiden 1260-2000* (Leiden 2001).
- Brandenburg, C.R., en Hessing, W.A.M., *Marilo-Rodenburg-Roomburg. De Roomburgerpolder: van Romeins castellum tot moderne woonwijk* (Leiden 2005).
- Doorn-Beersma, J.A. van, en Faber, D.J. (red.), *Het Leidse pluche. 150 jaar gemeentebestuur Leiden* (Leiden 2001).
- Duin, Th. Van en Palenewen, G.R., *Thuis in de wijk. Marokkaanse, Turkse en Surinaamse Leidenaren over hun woon- en leefsituatie* (Leiden, 1992).
- Ende, Hester van den, e.a., *Dwars door de stad. Archeologische en bouwhistorische ontdekkingen in Leiden* (Leiden 2007).
- Gemeente Leiden (BOA), *Statistisch jaarboek Leiden 2001* (Leiden 2001).
- Gemeente Leiden (BOA), *Statistisch jaarboek Leiden 2007* (Leiden 2007).
- Gerritsen, Peter, *De Waalse Kerk van Leiden. De geschiedenis van gebouw, gemeente en orgel* (Delft 1992).
- Harst, Gerard van der, en Lucassen, Leo, *Nieuw in Leiden. Plaats en betekenis van vreemdelingen in een Hollandse stad (1918-1955)* (Leiden 1998).
- Heestermans, Hans, *Het Leids Woordenboek* (Den Bosch 2007).
- Kan, F.J.W. van, *Sleutels tot de macht. De ontwikkeling van het Leidse patriciaat tot 1420* (Hilversum 1988).
- Kaptein, Herman, *De Hollandse textielnijverheid 1350-1600* (Hilversum 1998).
- Kardux, Joke, en Bilt, Eduard van de, *Newcomers in an old city. The American Pilgrims in Leiden 1609-1620* (Leiden 2007²).
- Kasteleyn, Leonard, *Vervolg en bescherming, joden in Leiden 1933-1945* (Leiden 2003).
- Kruse, Ellen, *'Leidenaren en immigranten in de Gouden Eeuw: integratie of groepsvorming in jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken 1996* (Leiden 1996).

Linkerpagina: Het centrum van Leiden rond 1670. Detail van de 'Grote Hagen' van Johan (III) Dou en Christiaan Hagen uit 1674.

Over migratie en integratie wordt vandaag de dag veel en vaak fel gediscussieerd. Hoe eigentijds deze fenomenen ook lijken, ze zijn bepaald niet nieuw. Veel Hollandse steden hebben hun eigen, vaak eeuwenlange geschiedenis van nieuwkomers. In *Van Heinde en Verre* vertelt Cor Smit hoe in de loop der eeuwen talloze vreemdelingen naar Leiden kwamen. Soms waren ze op doortocht, maar de meesten van hen vestigden zich in de Steuvelstad.

Een bont gezelschap passeert de revue. Mensen kwamen uit de omliggende landen, maar ook van ver weg, als enkeling of met honderden tegelijk, sommigen arm, anderen rijk. Ze waren op zoek naar werk en welvaart, waren op de vlucht voor vervolging, oorlogsgeweld of armoede, of werden aangetrokken door de unieversiteit. De auteur beschrijft hoe zij in Leiden terecht kwamen en op welke manier ze een plaats vonden in de voor hen vreemde stad. Een verhaal dat begint in de vroege middeleeuwen en eindigt met de actuele situatie van nieuwkomers in Leiden aan het begin van de eenentwintigste eeuw.

INCLUSIEF DVD

Dit rijk geïllustreerde boek bevat een dvd die het verhaal op beeldende wijze in kort bestek vertelt, met als vertrekpunt de achtergrond van een zestal Leidse jongeren. Daardoor is deze uitgave niet alleen een boeiend leesboek voor iedereen, maar ook geschikt voor gebruik in onderwijs en vormingswerk.

Van Heinde en Verre werd
akt in opdracht van
ching Leiden, Stad
van Vluchtelingen.

VAN HEINDE EN VERRE

Cor Smit

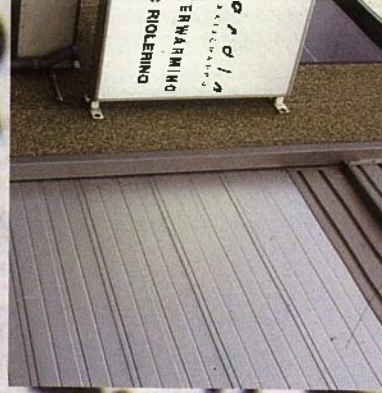
VAN HEINDE EN VERRE

NIEUWE LEIDENAREN DOOR DE EEUWEN HEEN

Cor Smit

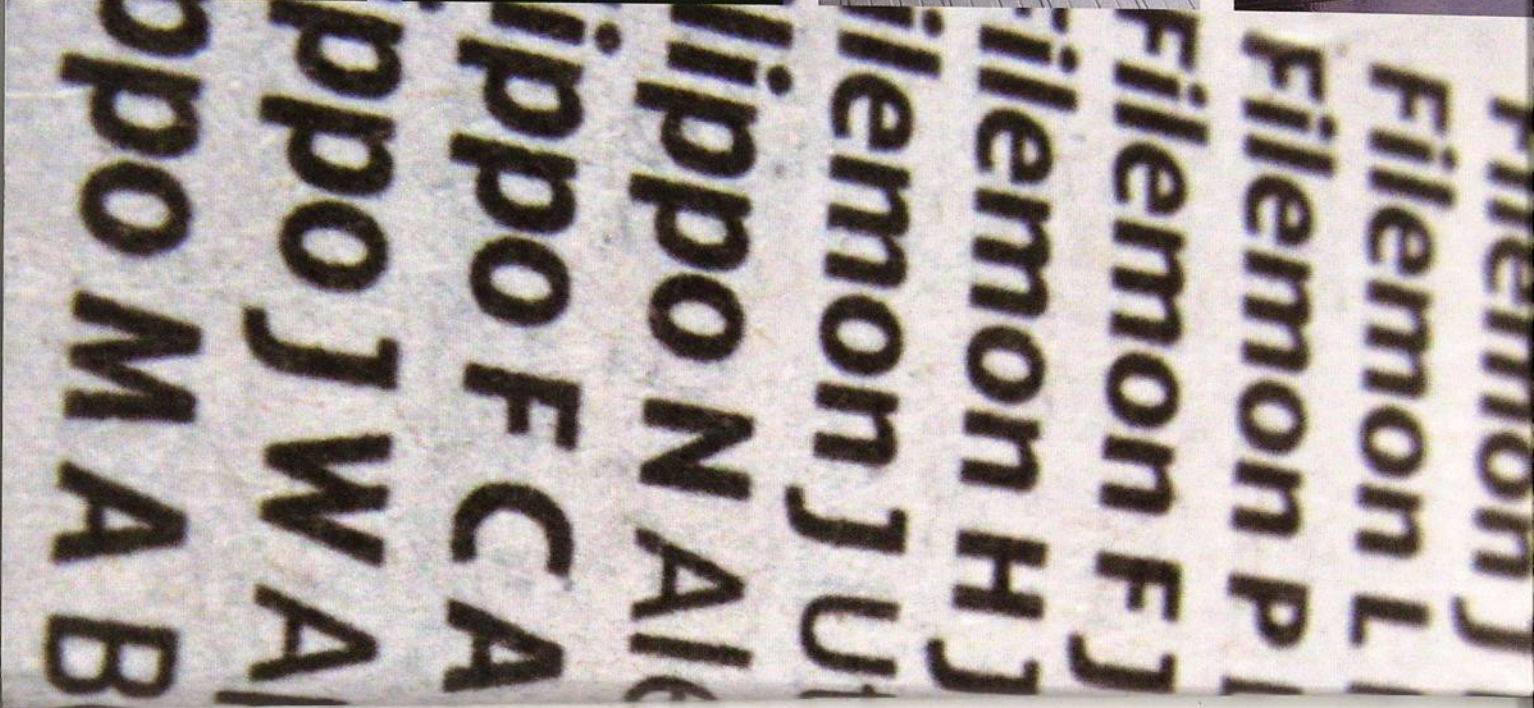
SCHILDERSBEDRIJF
Mark Ladan b.v.
UITOERING VAN ALLE SCHILDERWERKEN

E.J. Douz / L. Douz

Abdalrahman Ali

De witte

VAN HEINDE EN VERRRE

NIEUWE LEIDENAREN DOOR DE EEUWEN HEEN

Cor Smit

Stichting Leiden, Stad van Vluchtelingen in samenwerking met Primavera Pers, Leiden